

Mennyit lehet hibázni egy gyógyszerészettörténeti könyvben?

Tuka László
Gyógyszerész, Kolozsvár

Cât se poate greși într-o carte de istoria farmaciei ?

La o lectură atentă a unei cărți de istoria farmaciei scrisă de doi profesori universitari, se constată foarte multe date eronate, redactare superficială și dezordine în text, lipsa rigurozității științifice, neindicare surselor și a autorilor de la care s-au inspirat dâșii. Din această cauză cartea este inutilizabilă.

Cuvinte cheie: carte de istoria farmaciei, date eronate, lipsa rigurozității științifice.

How much can go wrong in a book on the history of pharmacy ?

At a careful reading of a book on the history of pharmacy written by two university professors, it has been ascertained that there are numerous erroneous data, superficial wording and mess in the text, lack of scientific strictness, lack of indication of the sources and authors from whom the authors took their inspiration. Therefore the book is unusable.

Keywords: book on the history of pharmacy, erroneous data, lack of scientific strictness.

Orvostudományi Értesítő, 2011, 84 (1): 52-55

www.orvtudert.ro

Két egyetemi professzor: *Ioan Grecu* és *Gheorghe Mermeze* 2005-ben megjelentetett egy 610 oldalas gyógyszerészet-történelmi könyvet [3], amelynek címe magyarra fordítva: „Gyógyszertárak és a Román Gyógyszerészettörténelmi Társaság az idők folyamán”. Ez a könyv a szerzők előbbi, hasonló című, 1999-ben kiadott könyvének [2] javított és bővített kiadása.

Ez a két könyv azért keltette fel különösebben a figyelmet, mivel a két világháború közötti periódus (1918-1944) ún. Nagy-Románia gyógyszertáraitól és drogériáiról írt fejezetet és az ebben foglalt táblázatot egy korábbi tanulmányomból másolták le, nyomdai hibákkal együtt, amely egy bukaresti folyóiratban jelent meg [7], anélkül, hogy engem megemlítenek volna mint szerzőt. Az 1999-ben megjelent könyv hibáira egy külön cikkben hívtam fel a figyelmet [8].

A szerzők figyelembe vették a megjegyzéseimet és a második, vaskosabb könyvükben ezeket nem ismételték meg, de újból közölték a táblázatomat Nagy-Románia 9 tartományával (románul: provincii) és 71 megyéjével, ezekben a lakosság, a gyógyszertárak és a drogériák számával, valamint az ehhez fűződő kommentárjaimat, megint anélkül, hogy engem megemlítenek volna mint szerzőt. Ennek ellenére ebben a második könyvükben még több hibát követtek el, a két világháború közötti időszakot tekintve, mint az elsőben. Néhány hibára érintőlegesen hívtam fel a figyelmet cikkeimben [9, 10, 11, 12, 13, 14, 15].

Ezenkívül jelentkezett egy másik szerző, *Vasile I. Lipan*, aki egy füzet nagyságú nyomtatványban [4] azt állítja, hogy a könyv többi nagy részét a két említett szerző tőle

másolta, a németországi Braunschweigben, 1990-ben megjelent könyvéből: „**Farmacia românească în date**” (A román gyógyszerészet adatokban).

Vasile I. Lipan nyomtatványában gyakran használ negatív jelzőket *Grecu* és *Mermeze* személyével kapcsolatban. Megemlíti csak „néhányat” (több mint 80-at) a legfontosabb hibákból, amelyeket „első látásra” fedezett fel. Ime néhány példa *Lipan* észrevételeiből:

„A bukaresti *Farmacia* folyóirat 2005, 53(6) kötet, 129-131. oldalain a kolozsvári Gyógyszerészeti Egyetem egyik professzornője így méltatja az említett, 2005-ben megjelent könyvet: „a könyv a maga nemében egyedülálló az országban, nagy tudományos értékű, amely egy hézagot pótol és érdemes elolvasni, ezért minden gyógyszerész és gyógyszerész könyvtárában helyet kell kapjon”.

De ki tulajdonképpen ez a két híres gyógyszerészettörténész? Az egyik *Ioan Grecu* a Kolozsvári Gyógyszerészeti Kar szervesen kémiai tanszékének nyugalmazott professzora, a másik pedig *Gheorghe Mermeze* a Nagyváradai Egyetem keretében működő gyógyszerészeti szakmenedzselés és történelem előadójának. Ez utóbbinak, hogy megkapja a professzori címet, szüksége volt erre a könyvre, amit a nyugdíjas *Grecu* professzor segítségével írt, plagizálva más történelmi könyvekből” (megjegyzem, hogy *Gh. Mermeze* e, *Lipan* által nevezett „főművének” köszönhetően a nagyváradai Gyógyszerészeti Egyetem professzora és prodékánja lett).

Megemlítek néhányat a „néhányból” a *Lipan* által jelzett hibákból:

- a XIX. század első felében Moldovában a gyógyszertárak „spiteriának” nevezték, ezeket a két szerző nem megfelelő időben használja vagy összekeveri,
- a neveket tévesen másolták *Lipan* könyvéből (zárójelben a név helyesen): *A. Cluj* (*A. Klusch*), *Ignat* (*Ignatz Degré*), *Fr. Sieler* (*Fr. Schiller*), *I. Pasinschi* (*I. Peszinsky*),

Tuka László
Kolozsvár - Cluj-Napoca
Piața M. Viteazu 41/4
E-mail: tukalaszlo@yahoo.com

- A Steje (A. Steege), V. Thünger (V. Thüringer)* stb.
- Moldova és Havasalföld (Muntenia) egészségügyi szolgáltatását nem 1863-ban egyesítették, hanem 1862 szept. 15-én,
 - *Carol Davila* a gyógyszerészeti tanulmányait nem Nantesben és Angersben végezte, ezekben a városokban csak gyakornok volt,
 - *Constantin C. Hepites* nem volt gyógyszerész doktor, hanem orvos és gyógyszerész,
 - az osztrák gyógyszerészek keresztneveit románosították: Andreas = Andrei, Michael = Mihai, Georg = Gheorghe stb.
 - Ingolstadt-t (ahol a Német Orvosi Múzeum van) a két szerző Ingol városnak fordította. *Lipan* felteszi a kérdést: hogyan fordítanak a Darmstadt-t és Düsseldorf-t, mert a városok neveit nem lehet és nem szabad lefordítani,
 - az első román gyógyszer-árjegyzék Havasalföldön nem 1860-ban jelent meg, hanem 1858-ban és nem volt a moldovai újra kiadása,
 - a szerzők szerint az I. világháborúban Románia a Központi Hatalmak oldalán harcolt Németország ellen, ami téves, mivel Románia az Antant oldalán harcolt a Központi Hatalmak ellen, tehát Németország ellen is,
 - 1911-ben *Nicolae Atanasescu* professzor Bukarestben az „egyetemes kémiát” (chimia universală) tanította a diákoknak, ami tévedés, mivel ilyen tudományág nem létezett,
 - *Ștefan Minovici*-ot nem 1847 februárjában, hanem 1897 január 25-én nevezték ki professzornak,
 - a bukovinai Csernowitz (Cernăuți) egyetemén a gyógyszerészeti oktatás mind az 5 oldalát *Lipan*-tól plagizálták,
 - a Muzeul Național de Istoria Farmaciei nem a bukaresti gyógyszerészet történeti tanszékén (alapítva 1963-ban), hanem Nagyszebenben van (alapítva 1972. dec. 30-án); egyébként egy másik „nemzeti” múzeumot Bukarestben hoztak létre 1936-ban.

E vázlatos bevezető után rátérek *I. Grecu* és *Gh. Mermeze* említett könyve 4. fejezetének az analizésére: „**A román gyógyszerészet 1918-1944 között**” (137-160 old.).

Mindjárt az elején a szerzők azt állítják, hogy a két világháború között Romániának 76 megyéje volt (ezt megismétlik a könyv végén a román, francia és angol nyelvű összefoglalókban). Viszont a 8. táblázatban, amit tőlem másoltak, csak 71 megye van, akárcsak a Román Statisztikai Évkönyvben [1]. Megjegyzendő, hogy se ez, se másik Román Statisztikai Évkönyv nem szerepel a könyv irodalom listáján.

A könyv 143. oldalán a szerzők megjegyzik kétszer egymásután (5 sor különbséggel), hogy Nagyváradon a hor-

thysta megszállás alatt (1941-1944) (a szerzők „hortista”-t írnak) 19 gyógyszertár volt, amelyeknek mind magyarok voltak a tulajdonosai, ugyanakkor a zsidó lakosság (nincs szó gyógyszerészekről) gettókba volt zárva. Itt érdemes megjegyezni, hogy *Gh. Mermeze* doktori disszertációja: „*Istoricul farmaciilor din Oradea*” (1985) (A nagyváradi gyógyszertárak története), amit 1999-ben könyv formában is kinyomtatott, ezúttal a lányával, *Ancamaria Mermeze*-vel, mint társszerzővel.

A 151. oldaltól kezdve a szerzők kommentálják a 8. táblázatban (amit a szövegben kétszer 4. táblázatnak neveznek) az 1938-ra vonatkozó számadatokat, de ezek nem egyeznek a szövegben található adatokkal. A táblázatban közlik a lakosság számát mind a 9 tartományban és 71 megyében az 1930-as népszámlálás adatai szerint, de nem írják honnan vették az adatokat, mivel a román statisztikai évkönyv nem szerepel a könyv irodalmában. Viszont a táblázatban elfelejtették a lakosok számát ezekben kifejezni, emiatt például az országban nem 18 millió, hanem csak 18 ezer lakos volt.

1938-ban a könyv szerint az országban 1.661 gyógyszertár és 485 drogéria volt (a drogériák száma megegyezik az általam közölt 1936-os adattal, ami azt jelenti, hogy vagy ez nem változott, vagy a szerzők nem kínlódtak ezek pontos megszámlálásával). A 100.000 lakosra jutó gyógyszertárak számát (helyesen 9,2, nem 9,0 ahogy a könyvben írják) nem az 1938-as lakossággal számolták, hanem az 1930-as népszámlálás adataival, amikor 18.057.028 lakos volt. A román statisztikai évkönyv 1936-ban 19.319.330-ra, 1937-ben 19.535.398-ra becsüli a lakosok számát. 1938-ra az évkönyv nem közli a lakosság számát.

A szerzők a gyógyszertárak vezetőit három csoportra osztották: románok, keresztény kisebbségek és zsidók. A keresztény kisebbségeket nem kellett volna összevonni, mivel ezeknek különböző szerepük volt a gyógyszertárak létrehozásában, amelyben főleg a németeknek volt nagyobb szerepük. A zsidók leginkább a drogériák létrehozásában szerepeltek jobban a XIX. század végén és a XX. század elején [11].

A gyógyszertárak vezetőinek számának összeadásában sem voltak pontosak a szerzők. A 8. táblázat végén nem lehet tudni, hogy az 1.661 gyógyszertárnak milyen nemzetiségűek voltak a vezetői, mert ezeket elfelejtették beírni. De ha összeadjuk mind a 71 megye gyógyszertár-vezetőinek a számát, a következőket kapjuk: 678 román, 359 keresztény kisebbségű és 580 zsidó, összesen 1.617, ami nem egyezik az 1.661 gyógyszertár számával (a különbség 44). A legkirívóbb eset a Bánságban található, ahol a táblázat szerint 22 román, 23 keresztény kisebbségű és 24 zsidó vezető volt, összesen 69, ami nem egyezik a 124 gyógyszertárral (a különbség 55). Ó-Romániában

1938-ban a három kategóriában szereplő gyógyszerárvezetők száma a szövegben 753, a táblázatban pedig 764.

Gondot okoz Erdély (Ardeal) felosztása a táblázatban és a román statisztikai évkönyvben három tartományra (provinciá): a tulajdonképpeni Erdély (Transilvania), Kőrös-vidék-Máramaros (Crișana-Maramureș) és Bánság (Banat). A cikkeimben én is ezt a felosztást használtam, mivel tiszteletben kell tartani a hivatalos szóhasználatot (terminológiát), annak ellenére, hogy az általános felfogás szerint az Ardeal és Transilvania ugyanazt a fogalmat jelöli. Tehát a két világháború között a Transilvania kevesebb volt mint az Ardeal, habár mind a kettőt magyarul Erdélynek nevezik.

Lehetetlen kiszámítani, hogy Erdélyben (Ardeal) hány százalék volt a román, keresztény kisebbségű és zsidó gyógyszerárvezetők aránya, mivel a 151. oldalon a szövegben 698 gyógyszerár, míg a 8. táblázatban 628 gyógyszerár volt (a különbség 70).

A 152. oldalon a szerzők tévesen másolták le a drogériák általam megfogalmazott definícióját [7, 12], amelyben szerepel a bazar szó is, amelyet „bizar”-nak (furcsa) írtak.

A 155. és 157. oldalakon megemlítik, hogy az 1940-es Bécsi Döntés miatt elvesztett Észak-Erdély, valamint az „átengedett” Bessarabia, Észak-Bukovina és a bulgáriai Cadrilater következtében Romániában a gyógyszerárak száma 1.603-ról 935-re csökkent, ugyanakkor elvesztettek 6 gyógyszergyárat. Viszont nincs megemlítve hány gyógyszerár került Romániához az első világháború után az országhoz csatolt területek révén.

A 156. oldalon az 1941. június 15-i gyógyszerár- és gyógyszerész összeírás újabb alkalmat adott a szerzőknek, hogy bebizonyítsák felületességüket az adatok kezelésében. Ekkor összeszámoltak 3.424 gyógyszerészt, ebből 2.461 árja és 463 zsidó volt, ami összesen 2.924 (nem 3.424). Érdekes módon ezuttal a románok, magyarok, németek és más keresztény kisebbségek egy kategóriába tartoztak. De ezek az adatok is tévesek, mert lejjebb az olvasható, hogy az árjak közül 1.305 férfi és 1.256 nő volt, összesen 2.561 (nem 2.461), a zsidók közül 555 férfi és 408 nő volt, összesen 963 (nem 463).

A 162. oldalon 1948-ban, a világháború után, Bukarestben egy gyógyszerár volt 2.000 lakosra, ami nehezen hihető el, ha figyelembe vesszük, hogy 1936-ban egy gyógyszerár volt 4.689 lakosra (vagy 137 gyógyszerár 642.441 lakosra)[12]. Feltételezve, hogy Bukarest lakossága 1948-ban egy millió körül lehetett, 500 gyógyszerár kellett volna legyen, hogy meglegyen az 1:2.000 arány, ami nem valószínű, mivel az egész országban, a könyv szerint, 1.120 gyógyszerár közül 672 volt városokban és 438 vidéken, összesen 1.110 (nem 1.120), tehát a 672-ből nem lehetett csak Bukarestben 500.

A 163. oldalon olvasható, hogy 1964-ben 5.621 gyógyszerészeti pont volt, amiből 159 I kategóriájú és 3.462 II és III kategóriájú, összesen 3.621 (nem 5.621, a különbség 2.000).

Még folytathatnám a téves adatok közlését, de azt hiszem, hogy ennyi is elég a könyv rendkívül rossz minőségének illusztrálásához. Ilyen elemi hibák nem engedhetők meg nemcsak egyetemi professzoroknak, de még elemi osztályos tanulóknak sem.

A cikk címében feltett kérdésre a válasz: történelmi vagy más tudományos könyvekben, főleg ha ezeket egyetemi tanárok írják, nem engedhetők meg hibák, mert ezek félrevezetik az olvasókat, meghamisítják a történelmet és téves forrásul szolgálnak más szerzők számára. A bemutatott és fel nem sorolt hibák kétségessé teszik a két kötet [2, 3] tudományos értékét a helyes és pontos adatok felhasználását illetően. Ugyanakkor, az idézett, a források megjelölése nélküli adatközlés felveti a szakmai tisztesség, a tudományos erkölcsösség és a szerzői jogok védelmének a problémáját is. Mivel a jelzett jelenség, sajnos, nem egyedi példa, hasonló „tanulmánykötetek” esetében, függetlenül a szerző(k) tudományos fokozatától, minősítésétől, kötelezővé kellene tenni, a kiadás előtt, egy szaklektor általi felülvizsgálatát a műnek.

Irodalom

1. *** *Anuarul Statistic al României 1937 și 1938*, M.O. Imprimeria Națională, București, 1939, 41-129.
2. Grecu I., Mermeze Gh. – *Societatea Română de Istoria Farmaciei* 1991, Ed. Imprimeria de Vest, Oradea, 1999, 55-64.
3. Grecu I., Mermeze Gh. – *Farmacia și Societatea Română de Istoria Farmaciei de-a lungul vremii*, Ed. Universității din Oradea, 2005, 137-161.
4. Lipan I. Vasile – *Plagiatul ca virtute sau cum se scrie o carte*, București, 2007.
5. Molitorisz P. – *Almanah, Tipografia Universală, Cluj*, 1937, 97-165.
6. Péter H. Mária – *Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai*, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2002, 26-57.
7. Tuka L. – *Farmaciile și drogheriile din România în perioada interbelică*, *Lumea farmaceutică* (București), 1998, 5(13): 4-6,9.
8. Tuka L. – *Din nou despre cartea „Societatea Română de Istoria Farmaciei 1991”*, *Actualit Farmaceut*, 2000, 10(98): 6-7.
9. Tuka L. – *Az erdélyi gyógyszerárak megoszlása a nemzetiségek, valamint az írni-olvasni tudók arányának függvényében 1936-ban*, *Orvostudományi Értesítő*, 2005, 78(4): 590-592.
10. Tuka L. – *A gyógyszerárak és drogériák megoszlása a romániai tartományokban a nemzetiségek arányának függvényében 1936-ban*, *Orvostudományi Értesítő*, 2006, 79(3): 422-427.
11. Tuka L. – *Repartizarea farmaciilor și drogheriilor în județele din România în funcție de ponderea naționalităților în 1936*, *Acta Musei Napocensis, Historica II*, 2004-2007, 41-44: 353-358.

12. Tuka L. – A gyógyszertárak és drogériák területi és a lakosság száma szerinti megoszlása Romániában 1936-ban, EME Orvtud. Értesítő, 2008, 81(2): 145-148.
13. Tuka L. – Repartizarea teritorială și pe locuitori a farmaciilor și drogheriilor din România în 1936, Acta Musei Napocensis, Historica II, 2008-2009, 45-46: 169-175.
14. Tuka L. – Răspândirea farmaciilor în județele din provinciile transilvania, Banat și Crișana-Maramureș în funcție de ponderea naționalităților în 1936, Clujul Medical, 2009, 82(1): 132-134.
15. Tuka L.- Studii farmaceutice, Ed. Studium, Cluj-Napoca, 2009, 158-208.